

TÖRTÉNELMI ÉVFORDULÓ

Harminc évvel ezelőtt, október első felében Bánát és Bácska népe felszabadult a fasiszta iga alól. Vajdaság földjén, akárcsak soknemzetiségű hazánk többi vidékén, Szerbiában, Horvátországban, Crna Gorában, Szlovéniában, Macedóniában, Boszniában és végig a sziklás tengermelléken, a Kommunista Párt történelmi felhívására már negyvenegyben fellángolt a harc a megszállók és itthoni szolgáik ellen. Szerémség hős népét nem törték meg az összpontosított hadműveletek, sem a véres megtorlások: a megszállt településeken és a felszabadított területeken létrejöttek, s folytonos küzdelmekben, átmeneti viszonytárságokban erősödtek az új szabad haza elemei, az új hatalom alapsejtjei, a népfelszabadító bizottságok. Negyvenegy nyarán égtek a Hitlernek szánt búzakaszlak Bánátban és Bácskában. Mokrintól az Al-Dunáig partizánosztatok alakultak, hadiszállítmányok semmisültek meg és Juraj Spiller rendőrsége sem némíthatta el a falvakat. Negyvenegy őszén Horthyék akasztófákat ácsoltak Bácskában, az év végére mégis ropogtak a fegyverek a Sajkás vidéken, ahol a felkelés első napjától a felszabadulásig, a kegyetlen rasszizmus után is, maradtak harcoló partizánok. Az elszakított országrészeket, egymás ellen uszított népeket és nemzetiségeket összeötvöző forradalmi háború Internacionalista jellegű volt; hevében megvalósult az itt élő népek és nemzetiségek egysége és testvérsége.

A hadtörténések kiszámították, hány s mekkora ütőerőt képviselő német és egyéb hadosztályt kötöttek le Tito partizánjai Jugoszlávia földjén. Kiszámították, hogyan hatottak volna ezek az alakulatok a keleti front arcvonalainak erőviszonyaira. Jugoszlávia népeinek és nemzetiségeinek egymillió hétszázezer emberéletét követelő véráldozata nemcsak a mai hazánk szabadságának ára, hanem egyszersmind hozzájárulás Európa és a világ haladó erőinek a fasiszmus feletti győzelméhez. A harc legnagyobb terhét a munkásoztály forradalmi élcsapata, a viszonylag csekély létszámú Jugoszláv Kommunista Párt vállalta Josip Broz Tito vasmunkás vezetésével. A munkásoztály felszabadításának történelmi ügyét nem lehetett elvíasztani a népek szabadságának ügyétől, ami itt és akkor a fasiszmus megsemmisítésétől függött. Nem lehetett szabad a munkásoztály a népek és nemzetiségek szabadsága nélkül. Az Internacionalista elkötelezettségnek ez a törvénye változatlanul érvényes a gyarmati népek felszabadító harcára a világ minden részén és érvényes a neokolonializmus elleni küzdelem minden megnyilvánulására. A szocialista Jugoszlávia külpolitikája csak az egyenrangú államok és népek békés és cselekvő együttműködésének elvére építhetett, ami szintén a szocialista internacionalizmus megnyilatkozása; szervesen kötődik a proletárdiktatúra sajátos formájához, a szocialista öngazgatási rendszerhez.

Néhány évvel a háború befejezése után szembe kellett néznünk az új veszedelemmel, a forradalmunk fejlődésének sajátosságait tagadó, a nemzetközi egyenjogúság és a szocialista Internacionálisizmus eszményét tőlpró sztálini nagyhatalmi nyomással, amelynek egyetlen célja idegen érdekek kiszolgálására kényszeríteni a népeinket, munkásosztályunkat és pártunkat. A sztálinizmus módszereit és maradványait azóta a többi szocialista ország viszonylatában is felszámolták, és ebben történelmi szerepe volt a Szovjetunió Kommunista Pártja huszadik és huszonkettedik kongresszusának. Valamilyen formában minden szocialista ország nyögte a sztálinizmus adóját, de a legnagyobb árat mi fizettük a fegyveres fenyegetések, a példátlan rágalomhadjárat és a gazdasági zárlat inséges évelben. »Senkinek sincs joga jobban szeretni a Szovjetuniót, mint saját hazáját« — mondotta Tito elvtárs azon az ülésen, ahol az áruló Andrija Hebrang és Sreten Žujović esetét tárgyalta a központi vezetőség. A Jugoszláv Kommunista Párt a sztálini jóslatok ellenére egységes maradt, szilárd és erős, mert Internacionálisizmus saját népének és osztályának érdekeire épült. Akik a nép és a munkásosztály érdekeinek feladásával próbáltak »Internacionallisták« lenni — árulók lettek. Több mint negyedszázad telt el a Tájékoztató Iroda hírhedt határozata óta. A kor tanulságai Időszerűek.

Az öngazgatás alapjait abban az évben raktuk le, amikor határainkat 525 esetben sértették meg, amikor a tájékoztatóirodás rádiónál állomások naponta 37 adást (hétköznaponként 15,05, vasárnap 17,05 óra időtartamban) sugároztak Jugoszlávia ellen. A Pravda, a Rude Pravo, a Szabad Nép, a Scantea, a Rabotničesko Delo, a Trybuna Lydu és a Zeri i Populit tartalmának 6,5 százaléka Jugoszláviát rágalmazta. Gyárainkban emléktáblák hirdetik Marx és Engels gondolatalnak beteljesedését: munkásoké lett a gyár... De az öngazgatás, félgymarmati múltú országban, fejletlen anyagi alapokon indult. Fejletlen anyagi alapokon és állandó küzdelemben az etatiztikus maradványokkal. Fejletlen anyagi alapokon s olyan országban, ahol fejlett és fejletlen részek között korszakos örököltségek voltak... Az öngazgatás húsz éve alatt átalakult az ország társadalmi és gazdasági szerkezete. Az agrárnépesség részesedése hetven százalékról harmincöt százalék alá esett. Az ipari munkásság létszáma háromszorosára emelkedett. A társadalmi termelés értéke négyszeresére... Egymillió munkás gyakorolta öngazgatási jogát a munkástanácsokban és az öngazgatás egyéb szerveiben. Munkásoké lett a gyár, ám az öngazgatás még nem teljes rendszer; a gyárfalakon kívül a bővített újratermelés eszközeinek sorsáról még hosszú időn át többnyire a közvetlen termelők nélkül döntenek.

Ez a kettősség (az öngazgatás és az etatizmus elemeknek párhuzamos létezése) az osztályharc arcvonalain, a fejlődő új és az adott állapotokhoz (előnyökhöz, monopóliumokhoz) kötődő régi viszonyok ellentételnek éleződésével gyorsította a politikai erő polarizálódását. Az a kérdés: ki gyakorolja a hatalmat a munkatöbbség bizonyos része felett? Az úgynevezett »állami tőke« problémája éveken át naplrenden van. A termelők hatásköréből kivont eszközök hasznélvezői tömörülnek s gátakat emelnek az öngazgatás térhódítása ellen. Így kerülnek közös karámba a régi centralisták, az erős kéz hível és a technobürokok-

raták. Eszmei és politikai vonatkozásban az anarcholiberalizmus jelzi az öngazgatást akadályozó erők fejlődését: a gazdasági életben a piacgazdaság törvényeinek felmagasztalásával és a tervezés mellőzéseivel a bizonytalanság magvait hitegeti, eszmei és szervezeti engedékenységével teret ad a nacionalista erőknek és a kispolgári bomlasztásnak, a pártéletben pedig a demokratikus centralizmus lenini elvének gyakorlati tagadásával eljut a frakciós csoportosulásokig. Az öngazgatással szemben álló erőkre a JKSZ Einökségének huszonegyedik ülése mérte az első súlyos csapást. A Kommunista Szövetségnek szembe kellett néznie saját történelmi felelősségével, mozgósítania kellett a párttagok tömegét és az egész munkásosztályt, hogy a társadalmi élet minden területére kiterjedő harcot indíthasson a munkásosztály és a dolgozó emberek tényleges hatalmának megvalósításáért. Ezekben az akciókban Tito elvtárs forradalmi kezdeményezései döntő szerepet játszottak.

A Jugoszláv Kommunista Szövetség tizedik kongresszusa az egység kongresszusa volt. Az egység nem kompromisszumok — a forradalmi harc terméke. Aligha valósulhatott volna meg, ha a munkásosztály szervezett élcsapata csak valami ellen és nem valamiért küzd. A társadalmi fejlődés ellentmondásainak túlhaladása a távlatok kibontását és a célok meghatározását követelte. Ebben a vonatkozásban a tizedik kongresszus történelmi jelentőségű munkát végzett. A párt a társadalmi fejlődés adott időszakában, az adott feltételek között, saját hibáit és fogyatékoságait túlhaladva, meg tudta fogalmazni a forradalom távlati stratégiai céljait és a cselekvés közvetlen eszmei és politikai feladatait. Elmondhatjuk: a tizedik kongresszus jelentős mérföldkő a szocialista öngazgatás fejlődésének útján. Új szakasz kezdetét mutatja. Megnyitja az út a teljesség felé, ami azt jelenti, hogy az öngazgatás átfogja a társadalmi újratermelés egészét és a munkásosztály nevében gyakorolt hatalmat, a munkásosztály és a dolgozó emberek hatalmává érleli. Az új alkotmány — amelyet méltán nevezünk az öngazgatás alapokmányának — lehetővé teszi, hogy a közvetlen termelők a társult munka szervezeteiben közvetítők nélkül döntsenek munkájuk eszközeiről, feltételeiről és hozadékáról. Az öngazgatás, mint teljes rendszer, utakat nyit a termelők szabad közösségének megvalósítása, az osztály nélküli kommunista társadalom felépítése felé.

Felszabadulásunk harmincadik évfordulóján, az ünnepi visszapillantások napjában, amikor forradalmunk sajátos fejlődési irányvonalának töretlenségére hívjuk fel a figyelmet, egy pillanatra sem feledkezhetünk meg arról, hogy az öngazgatás alkotmánya nem a beteljesedett bőség kosarát nyújtja felénk, hanem a célokat és a célok felé vezető eszközöket és lehetőségeket mutatja. Egymillió-hétszáz ezer ember életébe került nekünk a szabadság, és a mögöttünk levő harminc esztendő alatt sem kaptunk ingyen semmit: minden, ami felépült, megvalósult, lett — a munkásosztály, a dolgozó emberek, földművesek, értelmiségiek munkájából lett, és holnap és holnapután sem lesz másképpen. A bőség kosara a munka által feltöltődik, és úgy helyes, ha ebből mindenki munkája szerint érdemi ki a saját részét, amíg nem

leszünk olyan gazdagok, hogy szükségleteink szerint részesedhessünk belőle. A javakból szétosztani annyit lehet, amennyit a munka hoz, és tudjuk: a termelékenyebb, fegyelmezettebb, takarékosabb munka mindig többet hoz. A termelékenyebb munka feltételeinek fontosságát, a korszerű gépek, berendezések és a tudományos eredmények alkalmazásának fontosságát felesleges részletesen magyarázni, annyi mégis tollhegyre kívánkozik, hogy ezekben a kérdésekben, a fejlesztés, a tervezés, a bővített újratermelés kérdéseiben a munkásosztály döntő szaváért harcolni kell. Harcolni kell azért, hogy az öngazgatás alkotmányának szavai öngazgatási tartalommal telítődjenek.

Az alkotmány úgy rendelkezik, hogy a munkatöbbletet nem lehet elidegeníteni a munka alanyaitól. Ennek különleges jelentősége van most, a gyors forradalmi átalakulás időszakában. Alkotmányellenes minden elosztási mód, amely csorbítja a dolgozó ember öngazgatási jogait és az öngazgatási viszonyok eltorzításának lehetőségét tartalmazza. A munkatöbblet elidegeníthetlenségének elve az osztályharc fegyvere a dolgozó emberek kezében, s hatékonyan fordíthatjuk a bürokratikus önkény, a technokratikus monopóliumok, a társadalmilag indokolatlan előnyök, csoporttulajdonosi magatartásformák, a partikuláris önzés s a torzulások egyéb megnyilvánulásai és hordozói ellen. Itt zajlottak az elmúlt időszakban a leghevesebb eszmei és politikai csaták, amelyek végső kimenetele most attól függ, milyen hatékonyan valósul meg a munkásosztály döntő szerepe az egész társadalmi életében. Ebben a vonatkozásban történelmi jelentőségű a klasszikus parlamentarizmus túlhaladását jelentő küldöttrendszer bevezetése. Az eddigi képviselői rendszerekben a munkásosztály akarata soha nem juthatott közvetlenül kifejezésre. A küldöttrendszer, melynek történelmi elődjét a párizsi kommun gyakorlatában és a nagy októberi szocialista forradalom munkásparaszt és katonaküldöttségeiben látjuk, tartalmazza a lehetőséget, hogy a munkásosztály tényleges hatalma — a társult munka alapszervezetétől kezdve szocialista társadalmi közösségünk öngazgatási szerkezetének csúciszerveiig — minden jelentős kérdésben és teljes mértékben érvényesüljön. Ezért folyik a harc.

Három évtized múlt el Bácska és Bánát felszabadulása óta. Három gondokban, problémákban bővelkedő, de eredményekben sem szegény évtized. Vidékünk társadalmi szerkezete átalakult. Megszűnt a mezőgazdaság túlsúlya, nagy ipari létesítmények keletkeztek. Megnőtt a modern ipari munkásság részesedése a társadalom ötvözetében. Csak Szabadkán, a határvárosban — noha fejlődését a tájékoztatóirodás éra alatt objektív akadályok gátolták — tízezerről negyvenezerre emelkedett a foglalkoztatottak száma. Beszélhetnénk a mezőgazdaság szocialista szektorának világviszonylatban is figyelemre méltó eredményeiről, a mezőgazdaságl termeléshez kötődő korszerű feldolgozóiparról, szólhatnánk a kultúra és a művelődés fejlődéséről, a lakáshelyzet javulásáról, a felszabadulás után a homokos-poros síkatorok helyén nőtt új városnegyedekről, és olyasmivel is dicsekedhetnénk, amiről az előttünk járók álmodni sem álmodhattak: a nemzeti egyenjogúsággal például, de nem a dicsekvés ünnepét ünnepeljük. Nem a dicsekvés ünnepét ünnepeljük, hiszen tudjuk, hogy amit elértünk, az csak adottság a továbblépéshez. A tegnap áldozatal továbblépésre köteleznek.